

בית לוויה ומרמונים מי יודע?

לאחר אחד הביקורים בחורבת בית לוויה, כששאלו את בני לווית היכן היינו, הם נבוכו, גמגמו וחיפשו נקודה כל שהיא כדי להיאחז בה ולהזדהות. זכרו משהו כמו "השפלה הגבוהה", ואולי את השם אידנא של הכפר הערבי שצפינו אליו, אבל היכן זה בדיוק?

מכל מקום זה אזור ריק מכל יישוב. בעבר הוא היה מיושב ואפילו די בצפיפות. מספיק לעיין במפה כדי לראות כמה שרידי יישוב מסומנים שם, בתוכם חורבות ומערות מסתור שבחלקן הקטן נסקרו, ועוד רב הנסתר שם. גבולו הצפוני והצפון-מזרחי של אזור זה הוא כביש 35, כביש הרוחב בדרום ההולך מאשקלון וקריית גת דרך בית גוברין להר חברון. במזרח סוגרות על השטח דרך וגדר המערכת, ולידן מסומנת בסימון שבילים אדום (12130) דרך הפטרולים לשעבר. פרט לדרך הפטרולים כמעט שאין כאן דרכים ושבילים מסומנים נוספים. זו ארץ לא נודעת, שרק ארכאולוגים וטיילים סקרנים עבדו וטיילו כאן באזור שרובו ככולו שטחי אש של צה"ל המשמשים לאימונים, שיש לתאם כניסה אליהם ולרוב רק בימי חג בסופי שבוע.

נחדור היום לאחת הנקודות המעניינות בשטח זה - לחורבת בית לוויה. לא כתבנו

לפי חודשים אחדים כתבנו על הכביש החדש, מספר 358, שהחליף בחלקו את דרך הפטרולים באזור שכונה פעם "המערב הפרוע", או "דרך טקסס" אי שם מדרום וממזרח לבית גוברין למרגלות הרי יהודה והר חברון. שקף, היישוב הצפוני, שם ליד הגבול עם שטח A, היה לבדו כמעט, ועתה הולכים וצומחים בקרבתו יישובים חדשים הנבנים סוף-סוף למפונים מחבל ימית ברצועת עזה. אבל חלקו הצפוני של האזור הזה נשאר רחוק מהעין ודי רחוק מהלב, פרט אולי לאנשי צבא המתאמנים שם, בגוש שרובו ככולו שטח אש ואימונים של צה"ל. בין גבעות השפלה הגבוהה והרי חברון ממוקמים בעמק האורך יישובים ערביים רבים. חלקם מוכרים, לפחות בשמם כמו אידנא, דיר צמית, או בית עווא, וחלקם ידועים למטיילים עוד מהתקופה שניתן היה לטייל בהם. אז אם נאמר שהיה זה במזרח חבל לכיש, האם זה יקרב אותנו יותר?

חושפים את ציור הספינה.

עיטורים מהכנסייה.

כניסתנו לדרך העפר פונה שמאלה דרך הצנובר המקבילה לערוץ הנחל. זהו קטע יפה וקצר לבאר נאווה, לבאר צאן ולסכר קטן, ויש גם ספסלים ושלטי הסבר על מסעו לכאן של הרב יוסף שלזינגר בליווי פמליה קטנה מחברון ב-1835. היום יש בצדו הדרומי של הערוץ יער נטוע וכמה אלות אטלנטיות ועצי זית מזדקנים. אז התפעלו אנשי המשלחת - "ראינו דברים שלא היינו מאמינים שישנם בארץ ישראל", ובלשון היום - "אין דברים כאלה". לאחר סיור קצר באתרים שליד הערוץ חוזרים לדרך המסומנת באדום, או שבחרים להמשיך ברכב שטח מעט לדרום-מזרח, לפנות ולעלות באחת מדרכי העפר ימינה - מערבה, להתברר בין הפסגות והעצים ולחפש ירידה מערבה שתחבר אותנו לדרך המסומנת באדום.

הדרך האדומה, דרך הפטרולים לשעבר, לפני בניית גדר וכביש המערכת, הולכת בכיוון כללי דרומה (כשני ק"מ וחצי מכביש 35 חולפים ליד דרך המסומנת בכחול הפונה ימינה להר אזורע ושטח מיוער עד לכביש 35). מצדי הדרך שרידים רבים, ופניות שאינן מכוונות לנו - לשטחי אימונים. אחרי כשמונה ק"מ מכביש 35 אנחנו ליד הפנייה ימינה לחורבת בית לוויה. כאן מצטרפים למתואר בטיול לרכב רגיל.

הטיול ברכב רגיל: למען הנוחיות תהיה נקודת המוצא שלנו לבאים מהצפון או ממערב מצומת

פתחה של אחת מהמערות הרבות בחורבת בית לוויה.

הקולומבריום.

לכיש, בכביש הרוחב 35, שם נפנה כשלושה ק"מ עד למפגשו עם דרך עפר המסומנת באדום (12130). פונים כאן שמאלה (צפונה), ולאחר כקילומטר נבחין משמאל לדרך בשלט צה"לי (שהיה שם לפחות כשהיינו שם) המורה ל"ציר צביקה". נפנה שמאלה לדרך העפר ונטפס מרחק קצר עד לחורבת בית לוויה, אולי זו לבאת הנזכרת בספר יהושע כיישוב על גבול שבט יהודה ושבט

לפנות לכביש הצר). נוסעים בכביש זה כשלושה ק"מ עד למפגשו עם דרך עפר המסומנת באדום (12130). פונים כאן שמאלה (צפונה), ולאחר כקילומטר נבחין משמאל לדרך בשלט צה"לי (שהיה שם לפחות כשהיינו שם) המורה ל"ציר צביקה". נפנה שמאלה לדרך העפר ונטפס מרחק קצר עד לחורבת בית לוויה, אולי זו לבאת הנזכרת בספר יהושע כיישוב על גבול שבט יהודה ושבט

קטע מרצפת הפסיפס.

אפשר לנסוע בשוליו הדרומיים של האתר, לגלוש מעט מערבה עם הדרך עד רחבת חניה קטנה, ומשם כמה מטרים לשטח הכנסייה שנחפרה ורצפת הפסיפס שנחשפה שם. ליד הכנסייה ובשרידיה היו מפוזרים שברי מטאטאים, ודומה שנערך כאן קורס לעובדי ניקיון. כדאי להצטייד במטאטא, שכן בביקורנו האחרון לא מצאנו אותם ועמם נעלם גם מטאטא חדש שהשארנו במקום... רצפת הפסיפס מכוסה חול; מנקים אותה בהרגשה שאנחנו מגלים אותה לראשונה. יש בה ציורי בעלי חיים, בהם ציפורים, חלקם ניזוקו או שקולקלו בעבר ותוקנו ביד גסה. ההרס החלקי של הציורים נעשה כנראה במאה השמינית לספירה, כשניטש ויכוח בכנסייה הנוצרית על סגידה לתמונות, אז גם הגיעו לאקונוקלאזם - איסור איקונין וניתוח פסלים ודמויות, ממש כפי שכתוב במקורותינו על האיסור לעשות פסל ומסכה.

יש לרדת מחורבת לוייה מזרחה עד לדרך הפטרולים המסומנת באדום, לפנות בה ימינה (דרומה), ואחרי קצת למעלה מקילומטר לפנות ימינה לכביש אספלט צר, כשלושה ק"מ אורכו, שיוציא אותנו לכביש 3415 כמה מאות מטרים מכיכר צומת הדרכים שליד אמציה.

המרכזי נמצאות כתובות. "גילויי" הפסיפס במטאטא הוא חלק מההנאה. והעיקר, עם תום הביקור יש לחזור ולכסות את הרצפה מחדש בחול.

עם תום הביקור יחזרו כלי הרכב הרכים באותה דרך שבה הגיעו לכאן, ואליהם יצטרפו רכבי השטח. כלומר,

בסיטרא (אולם המשנה או הפרוזדור) הצפונית טמון מתחת לחול ציור יפה של ספינת מפרש (אולי הספינה המתוארת במסעות להי, שבה ברח מירושלים לחצי הכדור המערבי), ומשני עברי שרידי האולם

פינה בבית הבר.

שמעון. הבאים מדרום יבואו בכביש החדש שמספרו 358 עד לצומת שליד אמציה, ומשם כמתואר לעיל.

כשמגיעים לחורבה השוכנת ברום של כ-400 מ' רואים מהדרך את ערמות העפר שנוקו ונחפרו, שרידי קירות, מבנים וחלק מהריבועים (הלוקוסים) פרי עבודת הארכאולוגים. המקום נסקר כבר בידי אנשי ה-PEF (הקרן הבריטית לחקירת ארץ ישראל שפעלה כאן במאה ה-19). ב-1961 נחשפו מערות קבורה תוך כדי סלילת דרך, ומאז נערכו במקום כמה חפירות שבהן התגלו שרידי יישוב הלניסטי, רומי, ביזנטי וממלוכי. במקום התגלו מערות קולומבריום, בתי בד, אורות תת-קרקעיות, בורות מים ומחילות מסתור מימי מרד בר כוכבא ברומאים. במערות הקבורה נתגלו כתובות ותחריטי אניות.

באחת הכתובות כתוב "אלוהי ירושלים", ובזכותה זכתה המערה לשם "מערת ירושלים", ואילו באחרת נחשפה הכתובת "ישו כאן". הכתובות הועברו לירושלים, ואחת מוצגת במוזיאון. בכניסה לבית הבד שנחשף ראינו גם ציורי מנורה חרותים בקיר, ולידו מקווה טהרה. במקווה יורדות שבע מדרגות רחבות לבריכה הטבילה, ותעלה חצובה בסלע שהוליכה לכאן מים נראית מבחוץ. בתוך המקווה יש פתח עגול ששימש כנראה כניסה למחילת מסתור. כל אלה הם עדויות, בתוספת גילוי מטבע של המלך אגריפס השני (מהמחצית השנייה של המאה הראשונה לספירה), לכך שגם לנו היה חלק ביישוב זה. בחלק מהחפירות משתתפים גם אנשי הכנסייה המורמונית הרואים קשר לאתר. שם האתר, לחי או להי, קשור לדעת חלק מהם לנביא ששמו להי הנזכר בספר המורמונים שהוצא לאור

חשוב לדעת:

המספרים בסוגריים כגון (12130) מציינים את מספר השביל המסומן. זכרו שהאתר נמצא בשטח אש, ויש לתאם אליו את הכניסה המאושרת לעתים בימי חג או בסופי שבוע.

במתא"מ פיקוד מרכז, מספר הטלפון: 02-5305042 פקס: 02-5305511.

סוג הטיול: ברכב רגיל או מסלול שונה במקצת לרכב שטח.

ציוד נדרש: מטאטא.

נקודת התחלה:

לרכב רגיל: בצומת לכיש לרכב רגיל בכביש 35.

לרכב שטח: מכביש 35, בין סימני ק"מ 38-39.

נקודת סיום: בכיכר הצומת בכביש 3415 ליד אמציה.

אורך המסלול: כ-25 ק"מ.

משך הטיול: בנחת כשלוש-ארבע שעות. מים: להצטייד.

קושי: קל לפי הסיווג לכלי הרכב השונים, ולא לרכב רגיל כשיש בוץ לאחר הגשמים.

עונה: כל השנה. רצוי בחודש פברואר, אז יש סכנה שפריחת התורמוסים תגנוב את ההצגה במקום...

מפה: מפת טיולים וסימון שבילים מספר 12 - דרום השפלה ושולי הר חברון.

המהדורה האחרונה יצאה לאור ב-2006, ואין בה עדיין את כל השינויים שחלו באזור.

האותיות המודגשות בטקסט מסמנות את הוראות הדרך.

שקתות באורווה התת-קרקעית.

דרך ארץ

המרכז לצמחי תבלין מרפא ובושם
חוזה חקלאית
קפה בטבע

בלב חורש טבעי ופראי, בסמוך לכפר עתיק בעל סממני היסטוריה תנ"כית, ממוקמת החווה החקלאית-תיירותית לגידול צמחי מרפא ולייצור שמנים אתריים. בחווה אוסף צמחי מרפא של למעלה מ-120 מינים וסוגים שונים מהארץ ומרחבי העולם, שאותם ניתן לחוש, לראות ולהריח.

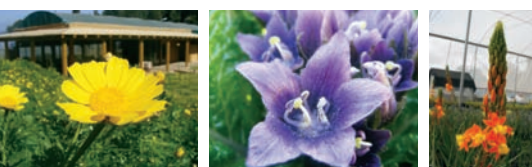
כניסה דרך מושב מחסיה, עשר דקות ממערת הנטיפים. מפת הגעה ניתן למצוא באתר שלנו

שעות פעילות: א'-ה': 17:00 - 24:00 | ו': 9:00 - 16:00

שבת: המרכז סגור למעט ארועים מיוחדים (אחרי צאת השבת)

לפרטים ותיאום סיורים: 0522684557 / 8 / 9

www.deretz.co.il | info@deretz.co.il

- בחווה נערכים סיורים לקבוצות, משפחות גופים ואירגונים שונים.
- ניתן לרכוש ממגוון צמחי המרפא הייחודיים שבחווה.
- בחווה מתקיימים פסטיבלים, הופעות של מוזיקה ישראלית וארועים מיוחדים בטבע.
- האתר מהווה נקודת יציאה לרכיבי סוסים, רוכבי אופניים ולטיולים רגליים. קיימת אפשרות ללינת שטח בתיאום מראש
- בחווה מסעדה חלבית כשרה למהדרין שבה אנו שמים דגש על מנות עשירות בתבלינים.
- בכל יום שיש בשעה 11:00 יש סיור מודרך פתוח לקהל הרחב.